

LECTURES SOBRE NEOLOGIA DE GRUPS EXTERNS AL NOSTRE (NACIONALS I INTERNACIONALS)

Informe conjunt elaborat per Judit Freixa (7 d'abril del 2011)

En aquest informe conjunt hi consten els resums de les lectures següents elaborats per les persones que s'indica a la llista:

1. Alba Coll i Amor Montané llegeixen els autors E. **Bernal** i X. **Rull**
 2. Rogelio Nazar, Sabela Fernández i Maarten Janssen llegeixen M. **Aronoff**, H. **Baayen**, L. **Bauer**, J. L. **Bybee**, A. **Renouf**
 3. Natalia Seghezzi i Judit Freixa llegeixen els autors (del grup de NEOROC de València) J. **Gómez Capuz** i J. **Sanmartín**
 4. Jenny Azarian, Francina Janer i Elisabet Llopart llegeixen els autors (del grup de NEOROM de França) J. **Humbley**, J.-F. **Sablayrolles**, S. **Mejri**
-

1. Projecte APLE: Elisabet Llopart

Sablayrolles, J.-F. (2009). "Neologismo o no? Ensayo de clarificación de algunos problemas de incorporación". *Revista de Investigación Lingüística*. 12, 101-122. Universidad de Murcia.

Aquest article examina i esbossa solucions a tres dels problemes relacionats amb la imprecisió que envolta el concepte de neologia i, per tant, les dificultats que planteja amb relació a la detecció de neologismes. Principalment, se centra en l'estudi de la creativitat lèxica i en les eines informàtiques disponibles que permeten sobrepassar els límits del sentiment neològic dels nèlegs, fràgil i variable. Finalment, i amb relació a la sintaxi, tracta sobre el fet que la freqüència d'ús tendeix a lexicalitzar sintagmes.

La neologia, com passa amb els arcaïsmes, s'inscriu en efecte en el temps que passa i no es pot tenir en compte en sincronia estricta. Tanmateix, una vegada es tenen en compte els fets diacrònics i la neologia, falta definir que s'entén exactament amb aquesta paraula. Per aquest motiu, revisa els tres paràmetres que serveixen per incloure o excloure com a neologismes, segments lingüístics amb un estatut incert:

- 1) Primer paràmetre: el nivell en què es col·loca el lexicògraf i els objectes que persegueix.
- 2) Segon paràmetre: el problema de la difusió, que condiona en part el sentiment neològic.
- 3) Tercer paràmetre: frontera entre la sintaxi i el lèxic.

1. Doble nivell d'anàlisi: creativitat lèxica VS evolució del lèxic

El primer nivell d'anàlisi consisteix a assenyalar tota nova unitat lèxica, sense preocupar-se de la difusió en el cos social. De manera que si no es posa aquesta barrera, es recolliran hàpax,

neologismes de conveniència entre dues persones o en el si d'un grup, i xenismes. Un altre nivell consisteix en interessar-se en l'evolució del lèxic d'una llengua, de manera que només es tenen en compte les innovacions lèxiques que gaudeixen de certa difusió en el cos social: neologismes que segurament s'integraran, a més o menys curt termini, en els diccionaris de llengua general.

Tots dos estudis són pertinents, però no ens informen sobre els mateixos fets. En el primer nivell, es refereix a la creativitat lèxica dels locutors d'una llengua i al sistema lingüístic, tal i com ells l'apliquen. Mentre que en el segon, es refereix fonamentalment a les evolucions de la societat que utilitza un llengua. L'aparició i difusió de noves unitats lèxiques, com també la seva desaparició, ens informen no només dels nous objectes manufacturats (telèfons *portàtils* convertits en *mòbils*, un mp3, un *iPod*, etc.), sinó sobretot sobre l'evolució dels usos i de les mentalitats.

Tanmateix, la diferència entre creativitat lèxica i evolució del lèxic d'una llengua, encara que estigui ben fonamentada, presenta nombrosos problemes pràctics.

2. Difusió i sentiment neològic: noves eines

El sentiment neològic depèn molt de cada individu, per tant, moltes vegades el sentiment d'integració en el lèxic es té en compte segons la presència/absència en la nomenclatura d'un diccionari o en la data d'entrada.

També es pot mesurar la difusió d'una innovació lèxica en grans corpus informatitzats. Així doncs, si es pot documentar un mateix neologisme en diferents corpus, sobretot diverses vegades, indica que hi ha difusió. El rol dels mitjans, la premsa general o suports audiovisuals són determinants en l'evolució d'una llengua i, en particular, del seu lèxic.

Internet i els motors de cerca com Google ofereixen nous mitjans per obtenir informació sobre la circulació de les unitats lèxiques. En principi, com més gran sigui el nombre, més provada està la difusió. Tanmateix, en els resultats quantitius s'han de tenir en compte els casos d'homonímia, que nombroses pàgines reenviïn a una mateixa i única font, i les faltes. I encara que un gran nombre no és il·lustratiu, pocs sí que indiquen que no hi ha difusió.

No obstant això, quan s'obtenen les dades, no es pot obtenir una resposta automàtica. Primer, cal verificar la naturalesa de la font. Segon, el lexicòleg ha de posar la frontera per determinar quan una unitat ha arribat al lèxic general. Per aquest motiu, les decisions s'han de prendre casa per cas, i no de forma automàtica i uniforme.

3. Sintaxi o lèxic?

Pel que fa als neologismes plurilèxics, la identificació no es pot fer sempre de forma automàtica. En aquests casos també cal tenir en compte el criteri gràfic, com el guió. La falta d'un determinant entre dos noms separats per un espai pot indicar que hi ha un compost (*carte autonomia*, *cuisine corset*, *stage système*) i sinàpsies (*contexte de transition*, *lanceur d'alertes*).

Es pot recórrer a trets lingüístics per veure la fixació d'una lexicalització: com més índexs concordants, més alta la fixació i la lexicalització; Gaston Gross (1988, 1996) proposa l'opacitat semàntica, el bloqueig de les propietats transformacionals, l'actualització global (i no de cada constituent), la ruptura paradigmàtica, com la impossibilitat de trobar-ne un sinònim o antònim, la impossibilitat d'inserir o suprimir un mot, etc.

Finalment, les eines informàtiques permeten observar els criteris de freqüència, assenyalar algunes associacions de paraules i, per tant, veure si són recurrents.

Sablayrolles, J.-F. (2009). "Néologie et classes d'objets". *Neologica*, 3, 25-36. Garnier.

La imprecisió que envolta el concepte de neologisme varia en funció de:

- 1) La unitat lèxica

- 2) La durada de la idea de novetat
- 3) La relació amb els errors o faltes
- 4) Les fluctuacions del sentiment neològic

Origen del problema:

- La falta de descripcions tradicionals del lèxic, en particular les lexicogràfiques

Model teòric de classes d'objectes:

- Sembla adequat per tractar la neologia d'acord amb la concepció dels diccionaris destinats sobretot al tractament automàtic de les llengües

La definició de neologisme com el mot que no apareix al diccionari és massa simplista i condueix a una aporia tant pràctica com teòrica.

1. Concepció àmplia i escalar de la neologia

Els neologismes es presenten sobre una escala de "neologicitat", són més o menys neològics en funció de diferents paràmetres:

1.1. Segons Tournier (1985) la unitat lèxica es defineix com un signe lingüístic i una unitat funcional memoritzada amb competència. Diferencia a) el lèxic simple (que rarament són neològics, excepte alguns manlleus, truncacions o neologismes sintàctics i/o semàntics, b) lèxic derivat, c) lèxic compost, d) lèxic preposicional, e) lèxic complex i lèxic textual.

Principals problemes:

- La frontera poc clara entre lèxic i sintagma
- Quan la neologia no és a nivell d'una unitat lèxica, sinó una seqüència funcional (títol, frase, fragment de text) és cert la informació és massa perifèrica

1.2. Període neològic: una unitat lèxica és neològica des de la seva aparició, en canvi, la durada i la fi són molt variables en funció de la rapidesa i de l'amplitud de la difusió.

1.3. Neologisme i errors: algunes faltes poden mostrar comportaments neològics (de flexió, per exemple), però no sempre.

1.4. Sentiment neològic variable i una paradoxa: és una innovació a nivell de la creació o de l'ús d'una unitat lèxica.

2. Neologisme i classes d'objectes

Aquest model i els diccionaris en el quals se sustenta donen una vessant teòric més sòlid al concepte de neologia. Les classes d'objectes no es poden establir *a priori*, sobre les intuïcions semàntiques, sinó sobre el comportament sintàctic demostrat.

Dins de les classes de tipus d'objectes, la neologia només mostra vagues intuïcions subjectes a les fluctuacions, distraccions i intermitències, però se sustenta per mitjà d'una descripció sistemàtica del funcionament d'una unitat lèxica. Aquesta diferència pot afectar l'existència de forma, sentit, combinació o signes d'ús. Això pot ajudar a distingir alguns grans tipus de neologia.

Els neologismes són unitats lèxiques com les unitats convencionals. Així doncs, s'han de descriure amb els mateixos processos que les altres unitats en termes de predicats, d'arguments, d'actualitzadors i de classes.

3. El buidatge de neologismes

Es considera neologisme tot lèxic que no existia en un estat anterior de la llengua i tot lèxic que presenta una innovació amb relació als usos convencionals anteriors, dels que apareixen o haurien d'aparèixer als diccionaris.

Sablayrolles, J.-F. (2003). "Le sentiment néologique". Sablayrolles, J.-F. (ed.). *L'innovation lexicale*, 99-124. París: Honoré Champion Éditeur.

Aquest article fa eco d'unes enquestes sobre el sentiment neològic. Explica l'estudi, els objectius i la metodologia de l'experiment.

1. Objectius i metodologia

Observar una concepció àmplia de la neologia. D'acord amb treballs anteriors, comenta que l'enquesta mostra una "dispersió general dels resultats". Una de les conclusions és que "no es poden descobrir unitats neològiques, sinó zones. És a dir, que no hi ha un o diversos neologismes en una frase, sinó neologia".

El seu punt de vista es fonamenta sobre el principi que revela que la neologia és tota innovació que toca una unitat lèxica, pel que fa a la forma, el sentit, l'ús. En general, és neològic tota novetat amb relació als coneixements integrat, memoritzat per un locutor nadiu en contacte amb un lèxic.

Les fluctuacions del sentiment neològic varien en funció dels processos de producció, de les matrius lexicogèniques que es perceben com a neològics.

2. Estudi i resultats

A partir de les dades que s'obtenen elaboren una graella amb informació sobre predileccions individuals per diferents tipus de neologismes

3. Establir una escala neològica

Per començar, hi ha unanimitat en el fet que no van considerar com a neològic mots formats per 1) prefixació, 2) sufixació, 3) derivació inversa, 4) parasíntesis i 14) siglació.

L'altre únic cas d'unanimitat van ser els 6) mot-valise, que tots van considerar neològic per la seva singularitat. Segueix, però a distància, 8) la conversió. Després els 5) compostos i les 7) imitacions i deformacions. A continuació les 15) desviacions (*détournements*). Segueixen els 16) manlleus, 10) les metàfores i les 9) combinacions. Per acabar, trobem amb aquest ordre 12) innovacions semàntiques, 11) metonímies i 13) truncacions.

4. Interpretació: hi ha grans diferències de classificació dins d'un mateix patró morfosemàntic, sintàcticosemàntic, morfològic, de desviament o manlleu. Tanmateix, es poden distingir tres grups: els *mot-valise*, les conversions i els compostos.

Sablayrolles, J.-F. (2002). "Fondements théoriques des difficultés pratiques du traitement des néologismes". *Revue française de linguistique appliquée*, VII (1), 97-111.

Aquest article tracta sobre les dificultats que es presenten a l'hora de recollir un neologisme. Les diferències sobre el sentiment neològic no són totalment aleatòries, sinó que depenen de les

persones i de les matrius lèxiques. Es poden distingir graus de neologicitat. Finalment, cal veure l'acceptació social del neologisme i la seva durada.

Concepte de neologisme en què tothom coincideix: és un mot nou.

Buidatge: alguns només recullen els neologismes que s'implanten i deixen de banda els mots "aventurers". D'altres, prefereixen recollir ambdós tipus.

Buidatge automàtic: 1) errors per excés (faltes); 2) errors per defecte –més greus– (no tenen en compte l'hominímia, per exemple).

Sablayrolles, J.-F. (1996). "Néologismes: pour une typologie des typologies". (1996-1997). *Cahiers du C.I.E.L.*, 11-48. Publications Paris 7.

Els neologismes que es recullen depenen directament de la definició que es dona de neologia i, més específicament, dels conceptes de novetat i d'unitat lèxica. Una idea relacionada amb aquest punt, és que els neologismes han de permetre que es discerneixi entre els que són productius i els que no ho són o bé ho són poc.

L'objectiu d'aquest article és examinar i comparar les classificacions que s'han anat fent i establir una mena de tipologia de les tipologies, per tal de veure-hi més clar, perquè sinó la situació és massa confusa.

1. Fonts de confusió

Factors quantitativus

- Factor numèric: a mesura que augmenta el nombre de lectures que es llegeixen, augmenta el nombre de tipologies diferents.
- Factor dimensional: el fet que no totes les tipologies tinguin la mateixa dimensió, provoca que les diferents tipologies no tinguin la mateixa precisió..

Factors qualitativus

- Establir una tipologia pot constituir l'objectiu del treball, la qual cosa suposa una reflexió.
- Establir una jerarquia de les categories no presenta gaire interès si no reflecteix una fenomen qualitatiu
- Les tipologies es basen en els processos de formació, però d'altres es poden basar en criteris semàntics, criteris d'origen i criteris funcionals.

Sablayrolles, J.-F. (1996). "Néologisme et nouveauté(s)". *Cahiers de Lexicologie*, 28, 3-6.

La neologia no només afecta paraules, sinó també unitats lèxiques de diferent llargada i complexitat. A més, la percepció de novetat varia segons els individus. Finalment, el concepte de novetat s'analitza amb relació als neologismes en una situació discursiva.

La novetat varia segons temps i durada. Cal tenir en compte que no existeix per ella mateixa, sinó que depèn dels coneixements i del codi dels individus. Com a sentiment, la durada de la novetat és variable segons la difusió, trajectòria i la fi. A més, la novetat pot ser formal o semàntica, però va més enllà també.

El concepte de mot i morfema no és suficient, sinó que la llargada i complexitat no es limita aquí. Podríem dir que hi ha unitats simples i complexes (afixos, compostos, sintagmes prep., frases). D'aquesta reflexió en sorgeix la designació "lexia".

Pel que fa al sentit, s'associa a la idea de la relació entre significat i significant. Des d'aquest punt de vista semàntic, penen com Rey (1976) i no com Wijands (1985), sobre el fet que els neologismes són una mostra d'estabilitat referencial des de la seva aparició. Aporten estabilitat a una cosa que no en tenia abans, i és un dels principis de l'existència dels neologismes. Quan Wagner va escriure el prefaci a Rheims (1969) deia el següent sobre el paper dels neologismes: "és incloure en la trama conceptual del discurs una mica del que, en l'univers, es perdria a falta d'un nom que li permetria passar al discurs. Batejar una cosa amb un nom, el condueix a l'existència amb autonomia i vida pròpia.

Els neologismes són susceptibles de ser memoritzats com ho són també les unitats lèxiques. Que els oients o parlants se'n recordin molt temps o no, o els substitueixin, ja és un altre problema.

Sablayrolles, J.-F. (1993). "La double motivation de certains néologismes". *Faits de langue*, 1, 223-226; 260-261.

Hi ha neologismes que no evoquen una sola realitat, sinó que n'evoquen dues al mateix temps: darrere de la que es designa se'n percep una altra, que és anterior, a la qual s'assimila l'objecte del discurs i el qual condiona la percepció.

1. Manlleus: els préstecs es poden fer servir per a designar un objecte nou, però l'ús que se'n fa ve influenciat per l'ús que tenia la primera vegada que es va utilitzar en l'altra llengua.
2. Metàfores: relacionen dues realitat tot fent una afirmació de la seva semblança
3. Al·lusions: es relacionen dos referents. S'interpreta reconstruint un mot o una expressió. Quan es reconeix un títol d'una obra o un eslògan facilita la comprensió del missatge i orienta la interpretació en un sentit determinat.

Aquest principi és aplicable a tots els neologismes mencionats a dalt: l'objecte del discurs s'assimila a una altra realitat, coneguda, que funciona com un arquetip o que posseeix un valor emblemàtic concret.

Diferència de significat: hi ha un decalatge entre el significat i el significant (el significat és més ric de manera que la semimotivació del significat no el deixa calcular).

a. Diferència de la forma dels mots

Els *mot-valise* són surmotivats: concentren en un sol significant més significats presentats com una aleació.

La remotivació dels mots construïts amb un sentit convencional es fa a partir de l'aplicació de regles semàntiques.

Diferència sobre el mode de designació:

Els neologismes per metonímia són motivats per l'informe de continuïtat establert entre el referent i el significat, però cal anar més enllà. La tria de trets inatesos en alguns neologismes descriptius produeix un augment de motivació: no només l'objecte descrit, sinó també hi ha un

discurs en la declaració. Tots aquests neologismes necessiten una operació intel·lectual de part de l'interpretant. La diferència ha de ser suficient per activar una anàlisi.

Molts neologismes de discurs són surmotivats amb l'ajuda d'una doble referència o de la diferència de significant. Es podria proposar altra dicotomia més centrada en la recepció: alguns neologismes amb doble nivell de referència revelaria un segon mode, com els *mot-valise* que són força icònics.

Faltaria estudiar les diverses motivacions del locutor de la fabricació dels neologismes, el grau d'èxit en el treball de l'interpretant i la sort en la llengua.

2. Lectures APLE – SALAH MAJRI (Francina Janer)

Lectures:

Mejri, S. (1995). *La néologie lexicale*. Tunis: Publications de la Faculté des Lettres de la Manouba. (Série Linguistiques, 9)

Mejri, S. (1997). *Le figement lexical. Descriptions linguistiques et structuration sémantique*. Tunis; Manouba: Publications de la Faculté des lettres.

Mejri, S. (2003). "Le figement lexical". *Cahiers de Lexicologie*, 82, 23-39.

Mejri, S. (2006). "La reconnaissance automatique des néologismes de sens". Blampain, D.; Thoiron, P.; Van Campenhoudt, M. (ed.). *Mots, termes et contextes, Actes des septièmes Journées scientifiques du réseau LTT*, 545-557.

Mejri, S. (2009). "Néologie et traitement automatique". *Neologica*, 3, 11-24. Garnier.

Mejri, S. (2010). "Néologie et traitement automatique". Cabré, M. T.; Domènech, O.; Estopà, R.; Freixa, J.; Lorente, M. (ed.). *Actas del "Congreso Internacional de Neología en las lenguas románicas (CINEO)"*. Barcelona: Institut de Lingüística Aplicada, Universitat Pompeu Fabra.

Tasques:

-contextualitzar l'autor i els treballs analitzats

- fer-ne una síntesi.

- identificar les idees més rellevants perquè representen l'aportació més important de l'autor o perquè tenen relació amb els objectius del projecte APLE.

Contextualitzar l'autor

Mejri, Sala és professor a la universitat Paris XIII al departament de "Lettres, sciences de l'Homme et des sociétés". És director de l'institut LDI (Lexique, Dictionnaires, Informatique) Ha treballat també a la universitat de la Manouba. La seva investigació se centra en el lèxic i la neologia francesa (i àrab) i les publicacions que ha fet en neologia últimament es basen en el tractament automàtic de la neologia i en la detecció automàtica de neologismes semàntics.

Mejri, S. (2003). "Le figement lexical". *Cahiers de Lexicologie*, 82, 23-39.

En aquest article l'autor presenta una definició clara i exhaustiva del que és el *figement lexical* (fixació lèxica). Presenta diverses característiques sobre la importància quantitativa (analitzada a través de corpus) i qualitativa d'aquest fenomen lingüístic. En l'anàlisi teòrica presenta les característiques en diferents blocs: analitza la dimensió fonètica, morfològica, sintàctica i semàntica d'aquestes unitats polilèxiques. A continuació, presenta la fixació lèxica com un fenomen que presenta economia lingüística i tracta els tipus d'unitats que constitueixen aquest fenomen i analitza perquè és un fenomen problemàtic i heurístic. Finalment, destaca les perspectives obertes més importants a tractar a partir d'aquesta definició.

No dona informació sobre la definició de *neologisme* ni fa cap referència a la *neologia* o la *neologicitat*.

Mejri, S. (2005). “Figement, néologie et renouvellement du lexique”, a *Linx* nº 52, p. 163 - 172.

En aquest article l'autor intenta definir la *fixació* (figement) en contraposició i en relació a la neologia. Per això, presenta possibles definicions i una sèrie de característiques de cada un dels dos fenòmens lingüístics i després explica les relacions que s'estableixen entre aquests fenòmens. La perspectiva i l'objectiu finals de l'autor són poder veure com es diferencien i com es complementen aquests dos fenòmens. A més, aquesta investigació se centra en l'aportació de noves estratègies per al tractament automàtic del llenguatge, per això, aquestes definicions estan enfocades a la millora de la millora de la detecció automàtica de neologismes i d'unitats polilèxiques.

Noció de neologia:

Segons Majri, la neologia es pot percebre des de dos punts de vista:

L'evolució de la llengua: “en tant qu'expression de l'évolution, elle englobe toutes les nouvelles créations lexicales obtenues par application ou transgression des règles. Cela peut se faire d'une manière volontaire ou involontaire”

La creativitat dels parlants

També es pot tenir una visió més general de la neologia que engloba totes les innovacions que tenen relació amb el lèxic: problemes amb la innovació lèxica “oral” i “escrita”

“La morphologie lexicale détermine l'aire d'action de la néologie. Puisque la dérivation n'agit qu'à ce niveau, l'action néologique s'y limite.”

Dues forces que es contraposen : “dans tout mouvement existent deux forces antagonistes et complémentaires: les forces de propulsion et les forces d'inertie. L'équilibre à chaque instant de l'objet sur lequel sont exercées les deux forces est la résultante des deux. Si nous transposons cette métaphore au lexique, on serait tenté d'assimiler les forces de propulsion à la néologie et les forces d'inertie au figement.”

En la mateixa línia, l'autora explica que “Il apparaît clairement que la néologie relève de la dynamique et participe au renouvellement du lexique.”

“Si la néologie couvre la partie qui relève surtout de l'action volontaire des locuteurs sur le lexique, comme on le voit dans la terminologie ou la création littéraire et journalistique, le figement récupère tout ce qui, dans l'usage courant de la langue, s'impose comme nouvel outil d'expression commun.”

Característiques de la neologia (que la diferencien, o que complementen, la fixació, la lexicalització):

- La néologie a le **monopole** de tout ce qui est **monolexical** (figement polylexicale)
- La néologie se limite à la **dérivation régressive ou progressive** et tous les procédés collatéraux tout en partageant une partie de la formation nominale (en canvi, le figement: grammaticalisation, proverbialisation)
- Là où l'action de la dérivation, domaine privilégié par la néologie formelle, est limitée, c'est le figement qui prend le relais. Cela se vérifie au niveau des deux parties du discours qui ne disposent pas de plusieurs suffixes : l'adverbe et le verbe.

- La relation entre néologie et figement est unidirectionnelle : si hi ha més neologismes, sobretot si són sintagmàtics, és més fàcil que constitueixin més sintagmes fixats, però no a l'inversa.

Hi ha una cita que pot ser útil per als criteris de definició de la neologicitat:

« **Tout néologisme n'est pas nécessairement lexicalisé**, et, s'il l'est, **il perd son caractère néologique**. L'état néologique est passager ; le caractère figé est permanent. »

Finalment, dóna una definició breu de la neologia semàntica: “une unité lexicale, en s'associant à d'autres unités qui ne lui sont pas appropriées, conduit à l'extension du paradigme lexical associé à cette unité”.

Mejri, S. (2006). "La reconnaissance automatique des néologismes de sens". Blampain, D.; Thoiron, P.; Van Campenhoudt, M. (ed.). *Mots, termes et contextes, Actes des septièmes Journées scientifiques du réseau LTT*, 545-557.

En aquest article l'autor pretén donar una noció de neologisme que englobi tant els neologismes formals com els semàntics. A més, pretén que aquesta definició de neologisme permeti identificar les característiques que s'han d'implementar per poder reconèixer automàticament els neologismes tant de forma com semàntics. Després fa una revisió sobre eines que s'han fet d'extracció i el problema de l'estratificació per a l'aprenentatge de les màquines. Per això, aposta per un model de descripció integrat i explica la metodologia que es podria fer servir i fa una descripció general de com hauria de ser l'eina i quina informació hauria d'incloure.

Definició de neologisme interpretable per una màquina que inclou tant neologismes de forma com neologismes de significat:

« x est un néologisme dans Z, si $x \in Z$ à t (Z étant l'ensemble des unités lexicales [formes et emplois] de la langue étudiée ; t : le repère temporel choisi pour l'étude) » (p.1)

Condicions que han de satisfer:

- “L'inventaire systématique de toutes les formes appartenant à Z à l'instant t
- Un moteur de reconnaissance des formes;
- Des filtres effectuant le tri de toutes les formes non inventoirées, qu'elles relèvent des variantes normées ou des formes déviantes, parmi les quelles il y a lieu de distinguer les fautes, les formes ludiques et les néologismes.” (p. 1).

Segons l'autora, la definició ha d'incorporar totes les configuracions possibles de l'objecte d'estudi.

Mejri, S. (2009). “Néologie et traitement automatique”. *Neologica*, 3, 11-24. Garnier.

L'autor planteja el problema de la detecció automàtica de neologismes i parteix dels problemes de definir què s'entén per neologisme, per neologia i des de quines perspectives s'analitza. Seguidament, analitza la neologia formal i la neologia semàntica des del punt de vista de la detecció automàtica. Presenta els problemes sobretot pel que fa a la neologia semàntica i dóna diverses propostes per ajudar a crear una eina de detecció automàtica de neologia formal i semàntica cada com millor que permeti analitzar l'evolució de les llengües en aquests dos nivells.

Planteja dos nivells d'anàlisi: morfològic (morfemes) i sintagmàtic (paraules i relacions entre elles).

Pel que fa a la definició de neologisme, presenta les següents reflexions:

“un néologisme serait une nouvelle forme, qu'il s'agisse de créations strictement formelles ou simplement sémantiques”. (p 13)

La distinció entre “neologisme de forma” i “neologisme semàntic” o de significat i, segons l'autor, es pot fer, però s'ha de tenir en compte que aquestes dues característiques dels neologismes poden anar lligades, poden aparèixer juntes en un mateix neologisme, no són dues realitzacions totalment dissociades. Per a la detecció automàtica les tracta per separat i presenta algunes dificultats i solucions per a la detecció automàtica.

- **Neologismes de forma:** s'ha d'establir uns criteris per distingir els neologismes nous dels vells amb diccionaris de referència. Aquests diccionaris han de respondre als següents criteris: han de ser exhaustius, han de tenir extensió idiosincràtica i normativitat (p. 16).
- **Neologismes de significat:** tres dificultats essencials per detectar-los: la polisèmia, la fixació i l'interferència. Explica una sèrie de descripcions semàntiques o de relacions sintàctiques que poden ajudar a la detecció automàtica de neologismes semàntics.

Com a punt de partida per a la detecció automàtica de neologismes semàntics, explica que: **“tout changement de sens d'un mot entraîne nécessairement des changements dans la structure inférentielle des énoncés dans lesquels il est employé”**. Per tant, hi ha implicacions estructurals que poden ajudar a la detecció de nous significats i nous usos d'una paraula.

Les **“unités lexicales ne se déterminent que dans le cadre de la phrase où elles ont des emplois”**. (p. 14) → per tant, és necessària l'anàlisi del conjunt d'una frase per entendre l'ús semàntic d'una paraula.

Finalment, presenta els mètodes de *description en intension* et *en extension*.

Description en intension: es tracta de descripcions a través de metallenguatge que permeten identificar les classes semàntiques i els seus predicats, els arguments i els actualitzadors, l'estructura argumental, les actualitzacions i les reestructuracions possibles. (p. 19)

Description en extension: es tracta d'elaborar llistes com més exhaustives millor.

Segons l'autor, amb aquesta informació complementària als diccionaris d'exclusió, es podria assumir una cobertura elevada en el tractament automàtic de la neologia.

Mejri, S. (2010). "Néologie et traitement automatique". Cabré, M. T.; Domènech, O.; Estopà, R.; Freixa, J.; Lorente, M. (ed.). *Actas del "Congreso Internacional de Neología en las lenguas románicas (CINEO)"*. Barcelona: Institut de Lingüística Aplicada, Universitat Pompeu Fabra.

En primer lloc, l'autor presenta una definició de neologisme formal perquè diu que s'ha de partir de candidats potencials per arribar al seu objectiu, que és trobar trets característics per identificar neologismes semàntics. Presenta en aquest article indicis formals per a la identificació de neologismes semàntics: sintaxi, usos i transferències semàntiques. Tracta la sintaxi (lliure i fixada) com a element clau per identificar neologismes semàntics ja que la sintaxi implica una sèrie de restriccions que poden servir per identificar el significat de les unitats lèxiques dins el discurs. A

continuació presenta les funcions primàries de les unitats lèxiques i explica com els canvis en aquestes funcions primàries poden implicar recategorització estructural i semàntica i analitza el tractament explícit que reben aquestes característiques als diccionaris i com es poden explicar els usos a través dels diccionaris. Finalment, en aquest apartat intenta donar trets per identificar la metonímia i la metàfora d'una manera predictiva. La conclusió general a la qual arriba és que per a fer l'extracció automàtica de neologismes es necessita informació sintàctico-semàntica.

Pel que fa a la noció de neologisme i les seves característiques, podem destacar

aquestes dues cites:

« **Neologisme formal**: toute forme non reconnue qui ne figure pas dans les listes préétablies; elle fait partie des candidats potentiels à la néologie lexicale. » (p. 99).

« Si l'item lexicale **change de fonction primaire**, il connaît nécessairement une **recatégorisation structurelle**. » (p. 103).

Pel que fa a les conclusions, Majri en destaca tres amb alguns exemples per justificar-les:

- “Le formalisme a des limites, notamment quand il n’y a pas de marque formelle pour les changements de sens. [...].
- On a besoin d’indications syntactico-semantiques [...].
- Ce qui exige la mise en place de dictionnaires d’un type nouveau qui ajoutent au formalisme syntaxique les emplois appropriés en indiquant les trois fonctions primaires (prédicat, argument, actualisateur) et en procédant en intension et en extension.” (p. 109)

3. Proyecto APLE – Revisión Bibliográfica John Humbley (Jenny Azarian)

John Humbley es director del UFR EILA (Unité de Formation et Recherche d'Études Culturelles en Langues Appliquées) en la Universidad de Paris 7 (Denis Diderot).

Ha participado en la creación del Centre de terminologie et de néologie (centre de recherche et de documentation terminologique de L'INAaLF) fundado por Pierre Herat a sí como a la creación de redes internacionales como Termnet, Infoterm y Realiter.

Sus principales líneas de investigación son la terminología y la neología.

Lecturas evaluadas:

Humbley, J. (2000). "La néologie: avenir des langues". Cabré, M. T.; Freixa, J.; Solé, E. (ed.). *La neologia en el tombant de segle, 175-180*. Barcelona: Observatori de Neologia, Institut Universitari de Lingüística Aplicada, Universitat Pompeu Fabra. (Sèrie Activitats, 5)

Humbley, J. (2010). "L'importance de la neologie dans les langues romanes: table ronde". Cabré, M. T.; Domènech, O.; Estopà, R.; Freixa, J.; Lorente, M. (ed.). *Actas del "Congreso Internacional de Neología en las lenguas románicas (CINEO)"*. Barcelona: Institut de Lingüística Aplicada, Universitat Pompeu Fabra.

Humbley, J. (2006). "La néologie : interface entre ancien et nouveau". Greenstein, R. (ed.). *Langues et cultures: une histoire d'interface*, 91-103. Paris: Publications de la Sorbone.

Evaluación según los objetivos del proyecto APLE :

Humbley, J. (2000). "La néologie: avenir des langues". Cabré, M. T.; Freixa, J.; Solé, E. (ed.). *La neologia en el tombant de segle, 175-180*. Barcelona: Observatori de Neologia, Institut Universitari de Lingüística Aplicada, Universitat Pompeu Fabra. (Sèrie Activitats, 5)

Este texto corto recuerda la correlación entre creación neológica y desarrollo científico. Esta correlación, según el autor, es particularmente relevante en las lenguas románicas que, por una parte, han elaborado hasta el siglo XIX la mayoría de las innovaciones científico-técnicas y, por otra parte, han trabajado activamente en la creación de academias e instituciones de la lengua. El autor recuerda también que la neología puede ser objeto de dos tipos de estudio: uno de carácter descriptivo y otro de carácter prescriptivo (*in vivo* y *in vitro*).

El texto no hace ningún aporte significativo de acuerdo con los tres bloques de objetivos del proyecto APLE.

Humbley, J. (2000). "La néologie: avenir des langues". Cabré, M. T.; Freixa, J.; Solé, E. (ed.). *La neologia en el tombant de segle, 175-180*. Barcelona: Observatori de Neologia, Institut Universitari de Lingüística Aplicada, Universitat Pompeu Fabra. (Sèrie Activitats, 5)

En este texto, el autor vuelve a sentar con mucha claridad la distinción entre neología descriptiva y neología prescriptiva.

Como resultado de los cambios sociales, políticos, etc., las palabras “se gastan”. Hay por lo tanto que intervenir en la lengua para expresar la modernidad. Y para que eso se realiza adecuadamente, se ha de proporcionar una base lingüística segura, fiable a la neología, base que consiste en la observación minuciosa de la lengua, en su descripción. La idea principal del texto, pues, reside en que, incluso en contextos prescriptivos, la creación de neologismos debe basarse en la observación de la lengua. Y el autor va más allá diciendo que las comisiones prescriptivas tienden cada vez más a legitimizar los neologismos creados en vivo, por los hablantes en el discurso, fuera de la comisiones prescriptivas en lugar de los neologismos creados in in.

El papel de los traductores está también puesto de relieve en la creación de neologismos.

Finalmente, el autor arroja luz sobre las tesis doctorales como máximo lugar de creación neológica.

Humbley, J. (2006). “La néologie : interface entre ancien et nouveau”. Greenstein, R. (ed.). *Langues et cultures: une histoire d’interface*, 91-103. Paris: Publications de la Sorbone.

En este texto, la noción de interfaz resulta esencial. Una interfaz es una noción que permite pasar de un espacio mental a otro: de un dominio conceptual a otro, de una lengua a otra o, como en el caso del presente texto, de lo antiguo a lo nuevo. Consiste en una zona de junción, de comunicación, de solapamiento entre dos espacios.

El estudio quiere contestar a las siguientes preguntas: ¿la creación del neologismo terminológico es un acto consciente? Y ¿cómo se crea un término nuevo a partir de uno antiguo? La noción de interfaz está explotada por el autor para explicar la creación de neologismos en ámbitos de especialidad o neónimos. En el caso de estas unidades, **Humbley postula el hecho de que existe una interfaz entre conocimiento antiguo y nuevo, entre forma antigua y nueva y también entre diferentes ámbitos de especialidad.**

La idea principal del artículo consiste en afirmar que existe, en la expresión lingüística del neónimo, vínculos (la interfaz) entre lo antiguo y lo nuevo. Idea ejemplificada con el neologismo “centime d’euro”: centime es en este caso la interfaz entre la moneda antigua, el franco, a la que se refiere, y el euro. Euro es por lo tanto aquí la aportación neológica.

La noción de interfaz constituye por lo tanto un complemento metodológico respecto al concepto de “matriz lexicogénica”, es decir, el conjunto de recursos lingüísticos de los que dispone una lengua para crear palabras nuevas.

El autor afirma también que **el neologismo terminológico resulta de un acto de creación consciente.** Para sustentar esta afirmación, se refiere a un estudio de Janet Ormrod que destaca en un corpus de artículos científicos una serie de mecanismos discursivos (*advance constructions* y *retrospective constructions*) utilizados por los autores para pasar de lo antiguo a lo nuevo, y les permite así introducir el neologismo.

J. Humbley sigue explotando el concepto de interfaz en el campo de la neología especializada afirmando que **la coexistencia de neónimos sinónimos se debe a menudo a que algunos de los**

equivalentes actúen como interfaz entre distintas comunidades lingüísticas o culturales que usan este mismo equivalente o equivalentes de misma forma en otras lenguas.

Finalmente, el autor se refiere al neónimo como unidad polisémica, resultante de un proceso de metonimia que, según afirma, permite de nombrar una nueva técnica según el proceso natural empleado. **El neónimo en tanto que unidad polisémica tiene una función de interfaz entre teoría y práctica o de interfaz entre distinto ámbitos de especialidad.**

Humbley, J. (1974). “Vers une typologie de l’emprunt linguistique”. *Cahiers de Lexicologie*, 25, 46-70.

El artículo consiste en un estudio de los préstamos en la historia de la lingüística.

- Desde un enfoque descriptivo, **los préstamos están simplemente detectados y clasificados según criterios formales o semánticas.**
- El problema del préstamo implica también **los cambios de registro** y de dialecto dentro de una misma lengua. (en mi opinión, este primer hecho puede ser extrapolable a los neologismos en general).
- **La identificación de un préstamo depende del grado en el cual el elemento extranjero diverge de la lengua 1.** (podría ser una medida, aunque subjetiva, para la identificación de los neologismos que incluyen palabras o afijos extranjeros. Se podría medir de esta misma manera lo nuevo respecto de lo antiguo.) En el caso de los préstamos, estas medidas son fonéticas y gráficas, sintácticas.

4. LECTURES APLE (Júlia Sanmartín per Judit Freixa)

Sanmartín, J. (1999). *Palabras desde el talego. (El argot en la prisión de Valencia)*. Valencia: Diputació de València; Institució Alfons el Magnànim.

Idees que destaco de la lectura:

- a) Distinció entre neologisme denominatiu i expressiu: s'hi refereix en les pàgines 63-65 i 131; no és una gran aportació però dóna exemples interessants des del punt de vista del llenguatge de la presó
- b) Les metàfores en la formació de neologismes de l'argot de la presó: s'hi refereix en les pàgines 79-91
- c) La funció cohesiva de l'argot de la presó: s'hi refereix en les pàgines 94-95; com a bon argot, exclou els altres i per això cohesiona el grup
- d) Recursos més utilitzats en la formació de neologismes en l'argot de la presó: s'hi refereix en les pàgines 131-133; els manlleus i la relexicalització, esclar, perquè són els més opacs.

Sanmartín, J. (2000). “Creación léxica (I). Neologismos semánticos: las metáforas de cada día”. Briz, A. [et al.] (ed.). *¿Cómo se comenta un texto coloquial?*, 125-142. Barcelona: Ariel Lingüística.

El següent capítol (La creación léxica II és de Gómez Capuz i analitza els neologismes formals i els manlleus) i en aquest capítol, J. Sanmartín no parla directament de neologismes sinó que analitza el fenomen de la metàfora a partir d'Escandell 1993 (el llibre de pragmàtica); utilitza la Teoria de la comparación elidida, Teoria de la incompatibilidad. Esmenta les imatges més habituals de la conversació col·loquial.

Sanmartín, J.; Gómez Capuz, J. (2001). “Procesos léxico-semánticos en la conversación cotidiana”. de Bustos, J. J.; Charaudeau, P.; Girón, J. L.; Iglesias, S.; López, C. (ed.). *Lengua, discurso, texto (I Simposio Internacional de Análisis del Discurso)*, 807-822. Madrid: Visor Libros.

També es dedica a analitzar les “metàforas que giran en torno al ser humano”: metàforas animales (rasgos físicos, rasgos intelectuales), el ser humano como objeto, etc.

Sanmartín, J. (2007). “El Chat. La conversación tecnológica”. *Cuadernos de Lengua Española*, 99, 1-95.

Idees que destaco de la lectura:

- a) El xat entre text escrit i text oral i quina mena de registre és (capítol 2)
- b) Dedicar el capítol 3 (gruix del llibret) a la gramàtica del xat i l'apartat 3.2 a descriure'n les característiques lexicosemàntiques: els manlleus hi tenen molta presència, que formen part de l'argot propi de l'internauta, i també alguns neologismes formals que tenen una funció lúdica. També destaca la presència d'escurçaments.

5. Lectures Baayen – Renouf (Rogelio Nazar)

Chronicling the Times: Productive Lexical Innovations in an English Newspaper, Harald Baayen y Antoinette Renouf, *Language*, Vol 72, No. 1 (Mar. 1996), pp. 69-96.

Contextualización de los autores:

Harald Baayen es un morfológico de reconocida trayectoria internacional y representa además una de las grandes autoridades en el campo de la lingüística cuantitativa. El trabajo que presenta en este caso, acerca del concepto de “grado de productividad morfológica” es uno de los más conocidos de su carrera profesional, y es en donde sienta las bases de una metodología de trabajo con corpus en el campo de la lingüística teórica y señala las insuficiencias de la investigación en lingüística que se hace apelando al estudio de diccionarios en lugar de corpus.

Antoinette Renouf es conocida en lingüística de corpus y lexicografía computacional particularmente por trabajos en el campo de la neología. Fue directora del proyecto COBUILD, uno de los primeros diccionarios basados en corpus, y también de otros proyectos conocidos como AVIATOR, un sistema de detección de distintos tipos de neología.

Síntesis del trabajo:

Este trabajo investiga la idea de los grados de productividad morfológica, entendida como el grado en que los morfemas (concretamente, los afijos derivativos) son utilizados en la lengua para crear nuevas palabras. En síntesis, lo que hacen es estudiar la cantidad de palabras nuevas que encuentran en un corpus diacrónico constituido por tres años del periódico *the Times*, de Londres, con una extensión de aproximada de 80 millones de palabras. Para este estudio eligieron cinco morfemas concretos: *-ly*, *-ness*, *-ity*, *un-* e *in-*, y procedieron a contar cuántas palabras de frecuencia 1 (hapax legomena) son formadas por alguno de estos morfemas.

Este procedimiento les permite extraer diversas conclusiones. En primer lugar, invalidan afirmaciones de lingüistas anteriores que habían señalado la improductividad de algunos de estos afijos tomando como base su frecuencia en diccionarios. Con este estudio de corpus, los autores demuestran que, al contrario, algunos de estos afijos son altamente productivos. La explicación de esta diferencia, según los autores, es que los lexicógrafos tienen tendencia a excluir de la nomenclatura las palabras con procesos de formación regulares o transparentes (aquellas cuyo significado se infiere fácilmente a partir de su morfología) para favorecer en cambio palabras con procesos de formación más atípicos. Por esta razón, los autores concluyen que los diccionarios no son fiables para estudios lingüísticos ya que representan una fuente de conocimiento sesgada por factores extralingüísticos.

Los autores proponen una serie de coeficientes estadísticos para medir con precisión el grado de productividad de cada uno de los afijos en relación a la cantidad de hapax legomena que generan. La decisión de analizar los hapax se fundamenta en el hecho de que son las palabras más raras desde el punto de vista de la frecuencia, y por tanto es improbable que se encuentren incluidos en las nomenclaturas de los diccionarios o que formen parte del acervo léxico de los hablantes, y a la vez altamente probable que su formación obedezca a las reglas de productividad morfológica. Es entre los hapax que encontramos el mayor número de palabras que si bien son desconocidas como unidades léxicas, podemos inferir su significado gracias a las reglas morfológicas. Por ejemplo,

podemos no haber encontrado nunca antes la palabra *lizardly*, pero podemos inferir su significado si conocemos la base, *lizard*.

Otro de los temas que se tocan en el artículo es lo que sucede cuando algunos de estos morfemas derivativos compiten entre sí (como -ness o -ity), y qué es lo que determina que una forma se imponga a la otra. Algunas veces la selección está motivada en aspectos semánticos, sin embargo los autores demuestran que la selección del afijo viene condicionada también por la forma base, dependiendo de que esta sea un compuesto, una unidad monomorfemática, una forma prefijada, sufijada, etc.

Aporte más importante para el proyecto Aple:

El trabajo representa un aporte importante desde el punto de vista metodológico, y demuestra una forma de trabajo que resulta altamente novedosa para la filosofía de trabajo en neología dentro del IULA. El recurso al hapax, como la categoría que ostenta la mayor creatividad léxica, resulta una idea sorprendente incluso 15 años después de la publicación del artículo.

Implícitamente, por la manera de abordar el trabajo con corpus y el grado de precisión y rigor científico que los autores demuestran gracias a su enfoque cuantitativo, este artículo puede ser clarificador para quienes consideren erróneamente que en investigación en neología en particular y en lingüística en general existe por un lado una “teoría lingüística” que puede pensarse en abstracto y por otro lado un parte “tecnológica” en la que los informáticos implementan lo que los teóricos han pensado. Después de la lectura de este artículo, queda claro que tal división solo puede ser producto de una confusión acerca de la naturaleza misma del enfoque cuantitativo en lingüística.

En contrapartida, es preciso decir que el objetivo del artículo, íntegramente enfocado al estudio de la productividad morfológica, es útil sólo tangencialmente para un proyecto como Aple, en donde el aspecto de creatividad léxica que se investiga no está centrado en la morfología sino en el léxico. Aún así, sería sumamente interesante intentar replicar la metodología de trabajo de estos autores sobre la base de datos de neologismos recogida por el Observatori del IULA, con lo cual se podría obtener un estudio de la productividad morfológica de afijos del castellano y del catalán, en forma de una lista de afijos ordenada según la cantidad de neologismos que producen.

Identification automatique de la néologie lexicologique et sémantique: questions soulevées par notre méthode, Antoinette Renouf, Actes del I Congrés Internacional de Neologia de les Llengües Romàniques, IULA-UPF, Barcelona, 2010, pp. 129-141.

(Ver el otro resumen para la contextualización de la autora).

Síntesis del trabajo:

La Research and Development Unit for English Studies trabaja en la lexicología de superficie del texto con la finalidad de probar la hipótesis según la cual los patrones presentes en la superficie de la lengua (colocaciones, coherencia, etc.) están ligados al sentidos que toma una palabra en el texto (Firth 1955). Por este motivo, estos patrones son especialmente adecuados para los sistemas de

extracción automática de neologismos, que trata la detección de una nueva palabra como un nuevo sentido para una palabra ya existente, la detección de un nuevo compuesto o de un nuevo sinónimo.

En este artículo se aborda la cuestión de la identificación automática de la neología desde el punto de vista lexicológico y semántico, y se expone una metodología de trabajo basada en “filtros”:

1. **Filtro 1. Neologismos léxicos.** Se comparan los datos extraídos en períodos de un mes o de tres meses. Se procede de tres maneras diferentes:
 - a. *Boot-strapping*. Se comparan las palabras del último período con las del precedente, sin otro conocimiento léxico previo.
 - b. *Corpus de control*. Se comparan los nuevos datos con un corpus formado por el conjunto de textos precedentes al período estudiado.
 - c. *Diccionario*. Uso de un diccionario como punto de partida, a veces combinado con un listado de lemas extraído del corpus precedente.

Se recogen los candidatos a neologismo separando cada forma flexionada, y los errores. Después, se asigna a cada candidato una de las siguientes categorías: nombres comunes, nombres propios, abreviaciones, palabras dudosas y cifras. Estas palabras se pasan por un filtro automático que les asigna la categoría sintáctica o morfológica. Se utilizan varios sistemas para detectar erratas o palabras que, si bien aparecen por primera vez, no terminarán consituyendo un neologismo del idioma.

2. **Filtro 2. Neologismos semánticos.** Se registran las palabras con las cuatro que la preceden y las cuatro que la siguen, y se construye un “banco colocacional”. Se comparan las colocaciones de los nuevos datos con las existentes, aunque un cambio en ello no implica necesariamente que haya un neologismo semántico. Por ello, este cambio debe detectarse a lo largo de un período suficientemente extenso.
3. **Filtro 3. Compuestos neológicos.** Puede considerarse un subgrupo del filtro 2. Identifica si las nuevas combinaciones podrían conllevar un cambio de significado y dar, por tanto, un compuesto nuevo. El sistema identifica los colocados nuevos y los colocados raros que, aún sin tener un significado propio, han pasado a convertirse en una forma frecuente. Como problema de la detección de neologismos semánticos (filtros 2 y 3), el sistema no es capaz de distinguir entre sentido nuevo y referencia nueva, y también le será difícil detectar neologismos poco frecuentes. Tampoco permite observar colocados más allá de cuatro palabras a izquierda y derecha. Además, el tamaño del corpus es crucial (el corpus de control debe ser de cuatro años como mínimo).

Aporte más importante para el proyecto Aple:

El artículo interesa porque describe una metodología íntegra para el trabajo de extracción de neología, particularmente de la neología semántica y la neología sintagmática. Tal como está el sistema actualmente, requiere una postedición considerable. Carece de una metodología que identifique las metáforas y requiere de un corpus de mayor tamaño y herramientas estadísticas más fiables para la detección de la “supervivencia” en el tiempo de un candidato. Como ventajas, funciona sin necesidad de formalismos, ofrece datos diacrónicos y señala el cambio léxico y semántico sin empleo de recursos suplementarios.

Es importante destacar que sería factible y relativamente poco costoso intentar replicar la metodología de la autora a un corpus de castellano o catalán, y sería provechoso para el Observatori realizar estudios comparativos con otras metodologías para la detección de neología sintagmática y semántica. teniendo en cuenta tiempo de procesamiento y precisión de los resultados.

6. RESUMEN LECTURAS JOAN BYBEE (Sabela Fernández-Silva)

- Bybee, J. L. (1985). *Morphology. A Study of the Relation between Meaning and Form*. Amsterdam: John Benjamins.
- Bybee, J. L. (1988). "Morphology as Lexical Organization". Hammond, M.; Noonan, M. (ed.). *Theoretical Morphology. Approaches in modern linguistics*, 119-141. San Diego (California): Academic Press.
- Bybee, J.L. (1996). Modelo de redes en morfología. In Actas del XI congreso internacional de la Asociación Lingüística y Filología de la América Latina, Vol 1 (pp.59–74). Las Palmas de Gran Canaria: Universidad de Las Palmas de Gran Canaria.

1. Introducción:

J. Bybee desarrolla su investigación sobre fonología y morfología (morfología flexiva o morfofonémica) en una época en que la lingüística generativa es el paradigma dominante. Elabora un modelo teórico sobre morfología, denominado *modelo de redes*, que rompe con los modelos generativistas y estructuralistas porque analiza la lengua desde el punto de vista del uso—y no de la competencia— y en relación con los procesos cognitivos —no como un sistema independiente con un funcionamiento diferente al de los procesos mentales.

Por lo tanto, las aportaciones de esta autora deben ser valoradas dentro del contexto histórico particular en que surgieron, ya que en la actualidad gran parte de las ideas expuestas en su obra pueden resultar algo obvias.

El interés que presentan estas lecturas para el estudio de la neología en el marco del proyecto APLE es, a mi juicio, limitado, ya que su trabajo versa sobretodo en la fonología, la morfología flexiva y la morfofonémica; no obstante, algunas de sus ideas se podrían extrapolar al campo de la morfología derivativa y otros procesos de formación del léxico.

A continuación describimos sucintamente el *modelo de redes*, los mecanismos que operan en la organización morfológica del léxico, y exponemos las ideas que mayor interés pueden tener para el estudio de la neología.

2. El modelo de redes

Para J. Bybee, el léxico de una lengua está organizado a través de relaciones semánticas y fonéticas entre palabras, donde las palabras tienen diferentes grados de similitud entre ellas y diferente peso en el sistema en función de su uso. Las reglas morfológicas son en realidad patrones morfológicos que emergen de estas redes de asociaciones entre palabras relacionadas. El léxico se adquiere o se forma aplicando estos patrones, que son generalizaciones de las relaciones entre palabras existentes,

y no empleando reglas de formación independientes del léxico —tal y como decían los generativistas.

Por lo tanto, en este modelo no hay reglas y representaciones que son independientes las unas de las otras, sino únicamente un léxico del que emergen patrones morfosintácticos, que son empleados para formar palabras nuevas. La morfología de una lengua natural se describe a partir de determinados mecanismos de almacenamiento del léxico, siendo los principales la CONEXIÓN LÉXICA Y LA ROBUSTEZ LÉXICA.

2.1. Conexión léxica

El léxico tiene una organización interna compleja, en virtud de la cual las palabras se relacionan según patrones diversos. Las principales relaciones son de naturaleza semántica y fonética. Cada palabra se puede representar como una configuración de rasgos semánticos y rasgos fonológicos. Y las relaciones entre palabras se establecen en función de los rasgos compartidos, siendo más importantes los semánticos que los fonológicos. El grado de similitud entre palabras viene determinado principalmente por el número y tipo de rasgos semánticos compartidos; y cuanto mayor es la similitud semántica, mayor tiende a ser la similitud fonológica. (por ejemplo, las distintas formas del presente de indicativo se parecen más entre ellas que con las formas del pasado, ya que los rasgos semánticos compartidos por las formas personales son mayores que entre el presente y el pasado)

Las conexiones semánticas y fonológicas paralelas que se repiten en varios grupos de palabras crean relaciones morfológicas. La generalización de estas relaciones morfológicas —patrones morfológicos— se expresa mediante esquemas.

Estos esquemas permiten generar formas nuevas (formas flexionadas, generalmente), a partir de formas básicas, sin necesidad de almacenar el paradigma flexivo completo en la mente. La productividad de estos esquemas y el número de ítems al que se aplica varía en función de la frecuencia de uso. Las palabras de frecuencia alta tienen representaciones robustas, y la robustez léxica es otro mecanismo importante en la organización del léxico.

2.2. Robustez léxica

La robustez léxica tiene que ver con la frecuencia de uso de las palabras y explica muchos comportamientos morfológicos. Hay diferencias de robustez entre palabras y ésta puede variar con el uso y los contextos. Las diferencias de robustez léxica entre palabras y patrones morfológicos son determinantes en la organización del léxico. Por ejemplo, las formas irregulares de alta frecuencia pueden preservar sus irregularidades mejor que las de baja frecuencia, que tienden a regularizarse con el transcurso del tiempo. También hay una correlación entre la frecuencia de uso y la tendencia de una palabra derivada a perder el vínculo semántico y fonético con la palabra de que deriva.

Hay una interacción entre la *robustez léxica* y la *conexión léxica*. Una de las manifestaciones más evidentes es la *relación básica-derivada*. Las palabras más usadas, más frecuentes y que generalmente son morfológicamente más simples y se adquieren en primer lugar son también las

más robustas. Estas palabras están más ancladas en el léxico del hablante y sirven como base para formar palabras derivadas (el resto del paradigma flexivo). Por lo tanto, las palabras más complejas y de menor frecuencia se aprenden y almacenan en términos de las más simples, y no tienen autonomía léxica. Existe por tanto una relación unidireccional entre la forma básica y sus formas derivadas. Los factores principales para que una palabra se convierta en básica, y sirva de base para formar otras palabras son, en primer lugar, la frecuencia, y en segundo lugar, la simplicidad morfológica.

2.3. Esquemas y productividad

En este modelo, la autora reformula la noción de regla morfológica. Según ella, las reglas morfológicas y sus representaciones (las palabras formadas a partir de ellas) no son elementos diferenciados y autónomos. Las reglas no existen con independencia de las representaciones, sino que son patrones de conexiones entre representaciones más o menos reforzados, que actúan como esquemas.

La robustez de un esquema se mide por la frecuencia de tipo. Cuantas más formas participan de un patrón, más robusto es y más productividad tiene en la formación de nuevas formas. La productividad de estos esquemas se entiende en términos probabilísticos. Generalmente, el esquema más productivo es el que se aplica a préstamos, nuevas derivaciones, y es el patrón aplicado por los niños en el transcurso de la adquisición. El grado de productividad de los esquemas está determinado por varios factores:

- La frecuencia de tipo, o el número de formas que participan en un esquema dado. Por ejemplo, la terminación –ed para el pretérito perfecto en inglés.
- La frecuencia de ocurrencia de las formas que participan del esquema. Por ejemplo, el esquema de pasado irregular, tipo *stink stunk*. Los verbos que forman el pasado de esta manera son todos bastante frecuentes, como *swim, win, drink, etc.*
- De lo abierto que sea este esquema desde el punto de vista fonológico, es decir, del grado de semejanza fonológica entre sus miembros. Cuanto menor sea la restricción fonológica del esquema, a mayor número de palabras se podrá aplicar.

2.4. Conclusiones

El modelo de redes que Bybee emplea para explicar la morfología de las lenguas naturales se basa en los siguientes principios:

- Almacenamos el material lingüístico mediante representaciones fonológicas y semánticas.
- Podemos formar conexiones semánticas y morfológicas entre las palabras.
- En la estructura del léxico, las palabras tienen diferente peso y, sus conexiones, diferentes grados de similitud. La robustez de las palabras y sus conexiones aumenta con la frecuencia de uso.
- Podemos agrupar los estímulos sensoriales en categorías, y generar patrones o esquemas.

2.5. Aplicaciones para el estudio de la neología

El modelo de redes de Bybee puede contribuir al estudio de la neología del siguiente modo.

-La idea de que la configuración interna del léxico puede influir en la creatividad léxica. En este sentido se puede citar la obra de Vallès (2003), quien postula que la creatividad léxica es la manifestación externa de la estructura interna del léxico.

- La idea de que la capacidad de formar nuevas palabras viene determinado por la manera en que se usan las palabras existentes.

- La idea de que las palabras formadas por los mismos mecanismos están relacionadas, y en función de la frecuencia con la que se usan, darán lugar a patrones más productivos que se aplicarán con mayor facilidad a la formación de palabras nuevas.

-La idea de que la frecuencia de uso y la robustez léxica de palabras existentes influye en la productividad de los mecanismos morfológicos que las constituyen.

-Las relaciones paradigmáticas entre palabras existentes influyen en la formación de nuevas palabras.

-Todas las palabras que comparten morfemas están relacionadas en mayor o menor medida; de las conexiones entre palabras emergen patrones que pueden actuar como reglas morfológicas: determinan la formación de palabras nuevas. Para Vallès (2003), estas relaciones funcionan a nivel de los afijos (categorías derivativas), pero también a nivel de las bases léxicas (familias de palabras).

7. Lecturas de J. GÓMEZ CAPUZ (Natalia Seghezzi)

De los numerosos artículos y libros publicados por Gómez Capuz hemos seleccionado los siguientes libros:

- 1) Gómez Capuz, J. (2000). *Anglicismos léxicos en el español coloquial (análisis semántico de los anglicismos y de sus equivalentes españoles en un corpus de lengua hablada)*. Cádiz: Universidad de Cádiz.
- 2) Gómez Capuz, J. (2004). *Préstamos del español: lengua y sociedad. Cuadernos de Lengua Española*, 82. Madrid: Arco Libros.
- 3) Gómez Capuz, J. (2005). *La inmigración léxica. Cuadernos de lengua española*, 84. Madrid: Arco Libros.

La obra de Gómez Capuz, doctor en Filología hispánica por la Universidad de Valencia, se centra fundamentalmente en el estudio del **préstamo lingüístico** y, especialmente en los **anglicismos**.

1) Gómez Capuz, J. (2000). Anglicismos léxicos en el español coloquial (análisis semántico de los anglicismos y de sus equivalentes españoles en un corpus de lengua hablada). Cádiz: Universidad de Cádiz.

- trabajo de tesis doctoral realiza un análisis léxico-semántico de los anglicismos empleados en el registro coloquial del español peninsular durante el período 1988-1996.
- Se basa en el corpus oral Valencia Español Coloquial (Val.Es. Co) de la Universidad de Valencia, que recoge conversaciones cotidianas espontáneas, y lo complementa con programas televisivos.
- Analiza diversos aspectos del proceso de adopción y especialmente de asimilación semántica del anglicismo.
- Su marco teórico se basa en trabajos clásicos sobre la teoría del préstamo lingüístico: Bloomfield, Rey-debove
- anglicismo: “elemento léxico de origen o apariencia inglesa que, normalmente, suele ser considerado como tal por el hablante medio” (13). Incluye anglicismos integrales o patentes (pub, flash), híbridos (futbolista), creaciones y pseudoanglicismos (tenista, puenting) y anglicismos pragmáticos integrales (okay) y equivalentes españoles (película, vaquero).
- clasificación onomasiológica (15 áreas temáticas: alimentación, vestuario, la casa, salud, deportes, etc.) y analiza el tipo de préstamo predominante en cada una
- distingue tres etapas en el proceso de integración de los préstamos (Clyne 1967 y Hope 1971):
 - 1) transferencia lingüística (característica principal: unidad monosémica, 1 solo significado)
 - 2) asimilación semántica (ajuste o especialización semántica)**
 - 3) madurez (= vocablo patrimonial, nuevas acepciones > unidad polisémica)

-en el proceso de asimilación semántica tiene en cuenta los siguientes elementos:

-Marcas autonómicas (marcan la condición de préstamo, “como dicen los ingleses”)

-Contorno semántico (noción nueva /conocida (de bordes claros a bordes difusos: préstamos denotativos, técnicos, xenismos, esnobismos, desplazamientos metonímicos, metafóricos)

-Concurrencia con equivalentes castellanos (término marcado/ reparto equitativo) y Especialización semántica

-Evolución semántica (metáforas, sentidos figurados, etc.)

2) Gómez Capuz, J. (2004). Préstamos del español: lengua y sociedad. Cuadernos de Lengua Española, 82. Madrid: Arco Libros.

-denuncia que el préstamo suele ocupar un lugar relegado en disciplinas modernas como la neología (11)

-distingue las dos escuelas principales en el estudio del préstamo lingüístico

1) norteamericana (interferencias de una lengua superior, vía directa, oral)

2) europea (préstamos de cultura, por vía indirecta, generalmente, escrita)

- revisa los tres modelos de clasificación del préstamo lingüístico

1) clasificación sociolingüística de Bloomfield (préstamo cultural, íntimo o interferencia y dialectal)

2) tipología formalista (importación, sustitución o calco e híbrido)

3) clasificación según el nivel lingüístico afectado

-formal (fónico y gráfico)

-morfológico

-semántico (parónimos, homólogos y homófonos)

-léxico (préstamos, calcos e híbridos)

-sintáctico

-fraseológico

Objetivo: Aplicar los tres modelos a los préstamos de la lengua española para lograr un modelo explicativo que dé cuenta de todas las situaciones particulares observadas en los contactos interlingüísticos.

-numerosos ejemplos

3) Gómez Capuz, J. (2005). La inmigración léxica. Cuadernos de lengua española, 84. Madrid: Arco Libros.

- utiliza la metáfora de la inmigración para describir los extranjerismos o préstamos como “inmigrantes léxicos”, haciendo analogías en todas las etapas del proceso de asimilación

-el objetivo general es estudiar el préstamo lingüístico en sí mismo

-intenta acotar el concepto ambiguo de préstamo

-aclarar las relaciones con otros conceptos próximos (extranjerismo, xenismo, creación, calco, préstamo semántico) y cuestiones terminológicas

-el préstamo como tipo especial de NEOLOGISMO

-critica el trabajo de Guerrero Ramos (1995), que adopta el modelo francés y divide entre neología formal y Neología semántica) por el lugar que ocupa en esta el préstamo (neología formal): el préstamo aparece en casi todas las categorías de neologismos, prueba de que no es tanto un tipo de neologismo sino más bien un mecanismo neológico general (34)

8. Lectures de llengua catalana: Elisenda Bernal (Alba Coll)

Bernal, E. (2005). “El sufijo catalán *-ejar* y la norma: un sospechoso habitual”. Sinner, C. (ed.). *Norm und Normkonflikte in der Romania*, 131-144. Munic: Peniope.

Presenta les característiques formals i semàntiques del sufix *-ejar* per defensar la seva genuïtat i la seva vigència. També analitza els verbs neològics que es creen amb aquest sufix per valorar si la seva formació és correcta, necessària o vàlida. Utilitza els verbs de l’Hiperdiccionari i els del Cercador OBNEO.

Bernal, E. (2007). “Formació de verbs, variants morfològiques i neologismes: entre la genuïtat i el calc”. Lorente, M.; Estopà, R.; Freixa, J.; Martí, J.; Tebé, C. (ed.). *Estudis de lingüística i de lingüística aplicada en honor de M. Teresa Cabré Castellví, II: Deixebles*, 197-208. Barcelona: Institut Universitari de Lingüística Aplicada, Universitat Pompeu Fabra.

En català es formen verbs a partir de bases nominals i adjectives per mitjà de diversos processos. En el treball se centra en l’estudi dels prefixos verbalitzadors *a-* i *en-*, en els casos en què troba que a partir d’una mateixa base lèxica s’han creat verbs diferents per mitjà de recursos diversos. Utilitza els verbs recollits per l’OBNEO com a corpus de treball.

Es confirma la vitalitat de la llengua a l’hora de formar verbs per mitjà de prefixos: si l’anàlisi és correcta, no hi ha tants calcs com sembla i el risc que afectin a la genuïtat de la llengua és petit.

Bernal, E.; DeCesaris, J. (2006). “Nominalitzacions deverbals: distribució formal i semàntica”. *Actes del “VII Congrés de Lingüística General”* [cd-rom]. Barcelona: Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona.

En aquest article l’autora presenta una anàlisi dels sufixos de nominalitzacions deverbals i se centra en els casos en què aquests sufixos constitueixen sèries derivatives coradicals, ja que en la comparació dels diversos elements que en constitueixen una és més fàcil observar els matisos de significat que hi ha entre ells.

No només es té en compte les descripcions que d’aquests sufixos proporcionen les gramàtiques tradicionals i els diccionaris, sinó també dades reals procedents de corpus que ajuden a determinar les diferències entre els diversos substantius.

Les conclusions de l’article són que la formació de noms derivats de verbs crea sovint sèries derivatives. La tendència és tenir series derivatives de dos elements, tant si són noms ambdós formats per sufixació com si es tracta d’un nom format per sufixació i l’altre per conversió. També hi ha series de tres i de quatre amb una presència molt menor en els diccionaris.

Els significats dels mots d'aquestes sèries són molt pròxims i els diccionaris generals de llengua catalana no resolen satisfactòriament els matisos semàntics aportats per la morfologia derivativa.

Bernal, E.; Sinner, C. (2006b). “L’expressió de la causativitat en català i la desaparició del prefix *a-*”. *Actes del “VII Congrés de Lingüística General”* [cd-rom]. Barcelona: Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona.

En català, una de les possibilitats de formar verbs causatius és per mitjà de la derivació, ja sigui per sufixació (amb els sufixos *-ejar*, *-ificar* o *-itzar*), per conversió, o fins i tot a través de la prefixació. Un cas especial dins dels verbs formats per prefixació, el constitueix el prefix *a-* adjuntat a bases verbals no causatives.

En aquest treball es presenten les característiques dels verbs causatius formats amb el prefix *-a*, per tal de mostrar com la pèrdua de motivació del prefix n’afavoreix la substitució progressiva a favor d’una estructura sintàctica molt més transparent com és *fer* + infinitiu.

El prefix *-a* es troba en retrocés per dos factors. El primer, per la improductivitat que té sobre bases verbals, lligada a la seva opacitat sintàctica i semàntica dels verbs prefixats i la relació que s’estableix amb els verbs primitius corresponents. I, el segon, el prefix coincideix formalment i té un significat més transparent per als parlants, com és el cas del prefix *-a* negatiu.

Bernal, E.; Sinner, C. (2010). “*És superenrotllat: la parla juvenil catalana té recursos propis?*”. Cabré, M. T.; Domènech, O.; Estopà, R.; Freixa, J.; Lorente, M. (ed.). *Actas del “Congreso Internacional de Neología en las lenguas románicas (CINEO)”*. Barcelona: Institut de Lingüística Aplicada, Universitat Pompeu Fabra.

En aquest treball s’analitza el lèxic que utilitzen els joves, les paraules formades per processos formals, i s’analitza la seva genuïtat. Per determinar aquesta genuïtat cal determinar si el mecanisme de formació correspon a allò que és normal, esperable i acceptable segons les pautes de la llengua catalana. Es pretén diferenciar allò que és català del que no ho és.

La conclusió és que el llenguatge juvenil s’ajusta als processos de formació de paraules de la llengua catalana, no depèn únicament del castellà, tot i que aquesta llengua juga un paper inspirador important.

Bernal, E. (2010b). “Nuevos prefijos: implicaciones para la morfología y la lexicografía”. Iliescu, M.; Siller-Runggaldier, H.; Danler, P. (ed.). *Actes du “XXV Congrès International de Linguistique et Philologie Romanes”*, VII, 361-373. Berlín: Walter de Gruyter.

Es presenta una anàlisi de les noves formacions amb elements cultes del català. A partir de les dades recollides per l’OBNEO s’estudien els casos en què es pot apreciar un nou significat derivat de l’etimològic i es valora si són formes prefixades, nous prefixos o formes truncades.

Es revisen les formes prefixades que apareixen en els diccionaris com elements de formació de paraules, i es reflexiona sobre la possibilitat d'incloure nous valors més estables i com fer-ho. Com a conclusió proposa seguir el model de Quinion (2002) o Urdag (1998) de diferenciar les entrades separades del diccionari en els casos homògrafs (*tele-*). D'aquesta manera es diferencien els significats científic-tècnics dels generals.